

MOHÁCSI REGŐS FERENC RAJZA

Szocializmuskép és valóság

A hogy haladunk előbbre a szocialista társadalom építésében, úgy gazdagodik, bővül, módosul folytonosan a szocializmusról vallott felfogásunk, a róla alkotott képünk. Tapasztalataink általánosításának eredményeként gyarapodnak és elmélyülnek ez irányú ismereteink. S ezzel együtt változnak, módosulnak is; s ennek velejárója bizonyos korábbi következtetések, tételek átértékelése, a hangsúly át helyezése, egyes kérdések másfajta értelmezése.

Napjainkban is tanúi lehetünk ilyenfajta jelenségeknek. Az utóbbi időben megint például az a korábban bizonyossággá vált felfogás, mely szerint a szocializmusnak természetesen és elengedhetetlen velejárója a stabil árrendszer, a szüntelen mennyiségi növekedés vagy az élethossziglan biztosított egyazon munkahely. Átgondolni kényszerültünk azt a szemléletet, mely szerint a termelés közösségi megszervezése minden területen és minden körülmények között a fejlettebb forma, s minél nagyüzemibb a szervezetség, annál inkább szocialista jellegű.

A megítélés módosulása, s különösen az ennek nyomán születő gyakorlati intézkedések nem ritkán bizonyos aggodalmat váltanak ki. Felmerül a kérdés: vajon nem jelent-e mindez eltávolodást szocialista eszményeinktől, a szocializmusnak attól a modelljétől, amelyet a marxizmus klasszikusai hagyományoztak ránk? Erőstítheti ezt a nézetet a nyugati propaganda is, amely bizonyos lépéseinket előszeretettel tünteti fel úgy, mint az „ésszerűség” győzelmét az „elavult marxista dogmák” felett, amelyek — úgy mond — nem állják ki a gyakorlat próbáját.

Indokolt hát szembenézni a kérdéssel: szocializmusképünk módosulása vajon valóban eltávolodást jelent-e a szocialista társadalomnak a klasszikusok által megjelölt modelljétől? A kérdésre nyugodt lélekkel felelhetünk nemmel. Mindenekelőtt és legfőképpen azért, mert Marx, Engels, Lenin valójában egyáltalán nem hagytak ránk valamiféle kimunkált „modellt”. Messzemenően és szinte aggályosan tartózkodtak ettől, éppen azért, mert az ilyesmi összegegyeztetetlen lett volna világfelfogásuk, társadalomfelfogásuk lényegével. Mint materialista gondolkodók, Marx és Engels azt vallották, hogy a társadalmi lét fejlődése határozza meg az eszmék fejlődését. Ennélfogva elutasítottak minden olyan feltételezést, mintha a társadalmi mozgalmaknak az lenne a feladata, hogy a kialakult és változhatatlan eszmékhez igazítsák a valóságot. Eppen mert a tudományos szocializmus eszmerendszerének megalkotását tűzték célul, az utópikus szocialista gondolkodókkal ellentétben soha nem törekedtek aprólékos vonásokkal megrajzolni az eljövendő szocialista társadalom képét, sőt, kifejezetten rámutattak ennek felesleges és értelmetlen voltára. Ugyanebben a szellemben bírálta Lenin is határozott és éles szavakkal az olyan nézeteket, mint ha a szocializmus valamiféle merev és statikus társadalom lenne, s hangsúlyozta annak eleven, változó jellegét, szüntelen mozgását.

A tudományos szocializmus eszméjéhez, a marxizmus társadalomfelfogásához tehát nem akkor vagyunk hívek, ha valamiféle eleve adott modell keretei közé próbáljuk gyömöszölni a szüntelenül változó valóságot, hanem ha ezt a mozgást figyelve, elemezve, általános törvényszerűségeit megállapítva és e megállapításokat szüntelenül javítva, csiszolva, tökéletesítve formáljuk a szocialista társadalomról alkotott felfogásunkat, a tetteinket vezérlő elveket. Ez az elméleti tevékenység sohasem fejeződik be, hiszen a valóság nem áll egy helyben, sőt, éppen a szocializmus időszakában gyorsul fel mozgása igazán. A „gyorsuló idő” — hogy ezt a szemléletes szóképet használjuk — a társadalom fejlődésében is tetten érhető, s épp ez magyarázza, miért nem merevedhetnek dogmává tetteink. Hiszen előfordulhat, hogy amit a fejlődés korábbi szakaszában a szocializmus általános érvényű sajátosságának véltünk, arról kitérünk, hogy csupán ama korábbi szakaszban volt szükségeszerű velejárója, egy későbbi szakaszban, a fejlődés magasabb fokán avagy csak egyszerűen más belső-külső körülmények között már csupán módosultan vagy egyáltalán nem érvényesül.

Az ilyenfajta felismeréshez eljutni persze többnyire egyáltalán nem könnyű. Nemcsak a megszokás ereje miatt, nemcsak az ehhez szükséges gondolati és gyakorlati tevékenység fáradságos volta következtében, hanem, mert a régi gyakorlathoz nem ritkán meghatározott érdekek is kapcsolódnak. Am mégis meg kell tennünk, mivel alapvető érdekünk, hogy a valóság mozgása és a róla alkotott kép közötti lehetőleg minden fejlődési szakaszban optimális legyen az összhang.

Ennek az összhangnak az újból és az újból való megteremtésében elvi biztonságot, szilárd alapot, biztos módszertani fogódzót nyújt számunkra a marxizmus belgzóldott teteleinek, útmutatásainak elméleti rendszere. A „gyakorlati ésszerűség” követelményei éppen hogy nem ennek elvetését, hanem még gondosabb hasznosítását, tanulmányozását igénylik. Ha d utaljunk csupán egyetlen — mégpedig a legközismertebb, szinte már közhelyszerűen emlegetett — tételre, a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti összhang szükségszerűségének törvényére. E tétel arra figyelmeztet, hogy a tulajdon-, munkaszervezési, elosztási viszonyokat minden területen az alkalmazott termelőerők jellegéhez igazítsuk, s ne vigyük át az egyik területen szükséges formákat mechanikusan olyan területre, ahol a termelőerők jellege ettől eltérő. Vagyis amiért az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és más ágazatok számos területén a termelőerők e nagyüzemi keretek között működhetnek a leghatékonyabban, ez nem jeleneti, hogy feltétlenül ugyanilyen keretek között kell

megszervezni a termelést a mezőgazdaság, a szolgáltatás, a kereskedelem vagy a vendéglátás olyan területein, ahol a termelőerők ma és még jó ideig nem lépik túl a kisüzemi méreteket. A kis- és középüzemek számának növelése, a háztáji gazdálkodás segítése, a bérleti rendszer alkalmazása a kisebb vendéglátó és kereskedelmi egységeknél, a családi munkaerő hasznosítási lehetőségeinek javítása — mindezek nem a marxizmus eszméivel ellentétes lépések, hanem még következetesebb érvényesítése annak a marxizmus által felismert és megfogalmazott objektív törvénynek, hogy a termelőerők fejlődéséhez a jellegükkel összhangban levő termelési viszonyok biztosítják a legjobb feltételeket. Persze ebből az is következik, hogy ahol viszont a termelőerők méretei már elérik a nagyüzemi jellegű, ott dörögjenne a kisüzemek vagy az egyéni munkának megfelelő termelési viszonyok bevezetésétől várni a hatékonyság a kezdeményezőkésség, a vállalkozókedv erősödését.

Mint e példa is jelzi, a marxi eszmerendszer jó iránytű számunkra a valóság elemzéséhez és szocializmusképünk a valósághoz való folytonos hozzáigazításához. Persze csak akkor, ha ezt az eszmerendszert úgy kezeljük, mint klasszikus művelői: nem dogmaként, hanem vezérfonalként a cselekvéshez.

GYENES LÁSZLÓ

Csendes Don

Kell-e annál beszédesebb bizonyíték, hogy a film milyen korán, szinte a regény megjelenésével egy időben figyelt fel Solohov könyvére — mint az a tény, hogy már 1930-ban Ivan Pravov és Olga Preobrazsenszkaja megkísérelte feldolgozni ezt a fenségesen hőmpölygő, sorsokat görgető krónikát? Aztán a kísérlet nem folytatódott, ami nem is csoda, hiszen az 1928-ban kiadott első kötetet a következő esztendőben ugyan követte a második, de a továbbiak már jócskán késtek: a harmadik folytatás csak 1933-ban, a negyedik pedig 1940-ben jutott el az olvasók kezébe. Az ötvenes évek második felében megícsák film lett a Csendes Donból, méghozzá a szovjet film irodalmi adaptációkban jártas nagy mestere, Szergej Geraszimov, háromszoros Állami-díjas, a Szovjetunió népművésze jóvoltából. Az ifjú gárda, a Falusi orvos, az Emberek és állatok. Az újságíró rendezője hosszas előkészület, az íróval folytatott számos konzultáció után látott munkához. Kerek egy évig készült a forgatókönyv Solohovval egyetértésben módosítva, változtatva a művészi ág speciifikumának megfelelően az óriási anyagban, de a regény szerkezetének maximális tiszteletben tartásával, az epizódok villódzásának érintetlenül hagyásával. Gigerij Meljehov társai sorsa igazságkeresése már a maga idejében egyedülállóvá tette Solohov regényét, annál is inkább, mert nyoma sem volt ebben annak a leegyszerűsítő történelemszemléletnek, amely akkoriban nagyon is meghatározta az ilyes-

A képviselő hétköznapijai

A bizalom kellékei

Hogyan él, miként tölti hét-köznapijait az országgyűlési képviselő? Ugyanúgy, mint a megyei párt-végrehajtóbizottság tagja, az országgyűlés jogi bizottságának titkára, a Magyar Jogász Szövetség országos szervezetének elnöke és több nemzetközi tudományos szervezet tagja... Folytathatnánk a felsorolást, de elég tartok tőle, az összehasonlítás így is meghökkentő. Márpedig igaz, hisz a többféle titulus esetében egyetlen emberhez, dr. Antalfy Györgyhöz kötődik.

De maradjunk a képviselőség-nél, annál a tisztség-nél, melyet immár tíz év óta folyamatosan, ugyanazon választókerületben, a Kistélek székhelyű 9-es körzetben tölt be a jogtudomány professzora. S mert humorából az esztendők alatt semmit sem veszített, emlékeztethetem az évtizede zajlott bemutatkozásra. Nevét hallva elismerően bólintott az egyik község tanácselnöke. Csodálattól fűtött hangon kérdezte: „Csak nem rokona a híres autóversenyzőnek?” De igen — felelte a választóival ismerkedő képviselőjelölt —, az apja vagyok.

Az ismerkedésből eredményekkel hitelesített közvetlen kapcsolat vált. Megcáfolyva a falusi emberek kezdeti fenntartását, a professzor könnyűszerrel megtalálta a hangot a községek lakóival. Azóta persze már rég nem az autóversenyző papájaként emlegetik. Úgy tartják számon, mint akihez mindig, bizalommal fordulhatnak. Tudják róla, választókerületének hat községre, mint edestestvérekre tekint, érdekeit egyformán képviseli. Jól ismeri területét, az ott élők örömeiről, gondjairól nemcsak a tanácsi vezetők beszámolóiból, a fejlesztési tervekben tud. He-tente találkozik választóival hivatalában vagy tanszékén, sokszor meg ő indul útnak. Hol egy-egy sürgős probléma megvitatására — legutóbb Csongelére —, hol zárszámadó közgyűlésre, tanácsülésre, vagy beszámolni tevékenységéről, az

elvégzett feladatokról. Anélkül, hogy választóival elbeszélgetne, akkor sem fordul vissza, ha éppen politikai rendezvény szónokaként vagy pártnapi előadóként érkezett. Meghallgat minden észrevételt, panaszt és javaslatot.

Lehetőségeihez mérten segít is, hisz meggyőződése, hogy a szép szavak még nem elegendők a bizalom megtartására. Konkrét, szemmel látható eredményeket várnak az emberek. A professzor képviselő munkájában ezekben sincs hiány. Nem egy sáros föld-útól aszfaltzott út lett az évek során, s ami ugyancsak siker: beszámolóit után nem veszik kabátjukat, kalapjukat a jelenlevők. Előadásainál mindig sok a hozzászóló, számosan kérdeznek, legyen az összejövetel Kistéleken, Bakson vagy más községben, új és új ötletekkel állnak elő. S míg kezdetben leginkább magánjellegűek voltak a kérések, most főként a közélet ügyei bírák szóra az embereket. E kedvező tendenciát többszörösen is kamatoztatja dr. Antalfy György. Így például a szövetkezeti törvény tervezetének parlamenti vitája előtt választóival is konzultált.

Mit tart a képviselői tevékenység legfontosabb követelményének? Mikképp szavaiból kiderült: a közélet iránti lankadatlan érdeklődést, a hivatalos kapcsolat valódi együttműködéssé változtatás képességét. Készséget a különböző gondok feltárására, orvoslására. Ezért idézi szívesen Voltaire-t: „Minden műfaj jó, kivéve az unalmasat.” Azt hiszem, ami őt illeti, unalomsról végképp nem panaszkodhat. Hogy mindenre jusson ideje, hajnalban, négy órakor kel, alighanem ilyenfajta áll a borotválkozó tükör elé a csengelei téveszelnök is. Miért éppen ő jutott eszembe? Dr. Antalfy Györgyötől tudom, nemrég nyilatkozott az 5 óra 40 perccor kezdődő Falurádióknak. S a műsor rendszeres hallgatója, a professzor képviselő nagy érdeklődéssel figyelt rá.

LADÁNYI ZSUZSA

Solohov regényebsza a képernyőn

fajta irodalmi alkotások létrejöttét... A huszadik kongresszus hozta fellelégzés, segíthet ezen a bukaton át, a film készítőit is. Geraszimov többször is nyilatkozta, akkor milyen nagy gondot jelentett számára a húsz főszerelő, a több mint száz epizódista kiválogatása, a forgatásban segédkező több ezer kozák férfi, asszony szerepeltetésének megoldása, nem utolsósorban az eredeti helyszínek mostoha viszonyai között, ugyan- is az író tanácsára a Csendes Don az igazi kozák földön, Kamenszk — Sahtyinszkij vidékén került filmszalagra.

Grisa Meljehov és Akszinya tragikus szerelme, Korsunovék, Asztahanovék életűjtát, a földbir- tokos Lisztvickij familia világa, a századelő csendes, eldugott falucskájának eszmélése, az Októberi Forradalom pezsdítő hatása, az első világháború megpróbáltatásai, a régi világ összeomlása, az új születése, az emberek, erkölcsök, magatartások változása — mind-mind részei, alkotó elemei ennek a méltósággal hőmpölygő eposznak, amely Geraszimov tolmácsolásában sem veszít semmit erejéből, hatásosságából, pátozából. A rendező mindezt igyekezett a látványos tablók, a mozgalmal cselekményvezetés dinamikájával megtoldani — nagyszerű színészi teljesítményekkel. Elina Bisztrickaja, Zinajda Kirilenko, P. P. Melehov, D. Ilcsenko és mindenekelőtt az ebben a produkcióban feltűnt, élete első főszerepét alakító Pjotr Glebov csakugyan élethűen, mély realizmussal keltették életre a so-

lohoi hőskéket. Glebov, akit később többek közt A balti égből, a Magány, az Új barázdát szánt az eke, s nemrég a monumentális Felszabadítás vezető színésze között láthattunk. Gorkij, Csehov, Gribodejev színművein iskolázott a moszkvai Drámai Színházban, majd miután mint önkéntes részt vett a második világháborúban, a Sztanyislavszkij Színház tagja lett, s innen szólította el Geraszimov meghívása. Saját bevallása szerint Glebov egy percig sem hitte, hogy Grisa, vele játszatják el, hiszen szerződése eleinte csak egy villanyásnyi kis epizódra szólt, de végül is tíz másik kölléga rovására neki kedvezett a szerence — s aki a filmet most végignézi, az csak helyeseini tudja a rendező választását.

A kozák nép forradalom előtti, aiatli és utáni élete, harcai elevenednek meg Geraszimov minden szempontból látványos alkotásában, amely bizonyára a tévé képernyőjén is megőrzi azokat az erőnyeket, amelyeket egyébként eddig jó néhány nagy nemzetközi filmes seregszemle zsűrije is elismert. A Csendes Don nem kevesebb, mint hat díjat szerzett: 1958-ban Mexikóban oklevéllel, még ebben az évben Karlovy Varyban nagydíjjal, Brüsszelben pedig a legjobb színes filmnek járó elismeréssel jutalmazták. A moszkvai filmfesztiválon pedig ugyan- csak ebben az évben az első díjat hódította el, V. Rapaport a legjobb operatőri munkáért, járó oklevelet, Pjotr Glebov pedig a férfi színészi alakítás díját szerezte meg.

N. GY.